

Analiza ewaluacyjna warsztatów realizowanych w ramach projektu:

„ Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem”

I. Cele i program szkolenia

Warsztaty odbyły się w dniach 5-6 listopada 2015 r. w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie. Uczestniczyło w nim 49 bibliotekarzy z całej Polski. W projekcie planowano przeszkolenie 40 bibliotekarzy, w dwóch jednodniowych turach (2 x 20 osób), jednak z uwagi na ogromne zainteresowanie warsztatami zdecydowano się zwiększyć liczbę uczestników. Uczestnicy pochodzili z 38 bibliotek z całej Polski, w tym z: Biblioteki Narodowej, bibliotek akademickich (2), bibliotek pedagogicznych (5), bibliotek publicznych (30). Wśród uczestników byli m.in. bibliotekarze z bibliotek, w których odbyły się wcześniej wizyty osób autystycznych (Biblioteka Narodowa, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Ochota – Przystanek Książka, Gminna Biblioteka Publiczna w Lesznowoli, Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Bielany „Start-Meta”, Biblioteka Zespołu Szkół Specjalnych nr 91 w Warszawie, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, Biblioteka Uczelni Łazarskiego). Wykaz bibliotek, których pracownicy wzięli udział w warsztatach znajduje się w załączniku 1.

Szkolenie prowadzili specjaliści z Fundacji SYNAPSIS – Renata Werpachowska i Aleksandra Sztajerwald. Sformułowano następujące cele szkolenia:

- zapoznanie bibliotekarzy ze specyfiką niepełnosprawności, jaką jest autyzm, aby przygotować ich i ułatwić w przyszłości obsługę osób z autyzmem w bibliotekach,
- podniesienie kompetencji zawodowych bibliotekarzy,
- zebranie opinii bibliotekarzy nt. projektów pakietów informacyjnych, przygotowywanych w ramach zadania, które mają pomóc zarówno osobom z

autyzmem w korzystaniu z oferty bibliotek, jak i bibliotekarzom w komunikacji z tymi osobami.

Program szkolenia obejmował trzy bloki tematyczne:

- I. Wprowadzenie. Autyzm – co wiemy, a co na pewno powinniśmy wiedzieć?
- II. Jak funkcjonują osoby ze spektrum autyzmu w przestrzeni społecznej?
- III. Prezentacja pomocy ułatwiających osobie z autyzmem funkcjonowanie w bibliotece.

W ramach bloku I omówiono autyzm, jako jedno z najczęściej obecnie występujących zaburzeń rozwoju człowieka. Zwrócono uwagę na podstawowe trudności osób dotkniętych tą chorobą, które utrudniają im codzienne funkcjonowanie. Dotyczą one komunikacji z innymi osobami, relacji społecznych i poznawczych, związanych z postrzeganiem otaczającego je świata. Przedstawiono cele i zadania Fundacji SYNAPSIS, projekty realizowane w ostatnich latach, zmierzające do aktywizacji osób z autyzmem, ułatwienia im dostępu do dóbr kultury, integracji społecznej.

Blok II poświęcony był trudnościom, z jakimi na co dzień spotykają się osoby z autyzmem, które wynikają ze specyfiki tej niepełnosprawności (m.in. z problemów komunikacyjnych, sensorycznych). Zademonstrowano krótkie filmy obrazujące zachowanie osób autystycznych w konkretnych sytuacjach życia codziennego. Uczestnicy dowiedzieli się ponadto, jak rozpoznać, że ma się do czynienia z czytelnikiem autystycznym i jak reagować na nietypowe zachowania, odruchy itp., aby ich nie zrazić, a równocześnie zapewnić przestrzeganie zasad obowiązujących w danym miejscu (np. bibliotece).

W bloku III zaprezentowano projekty zestawu pomocy dla bibliotekarzy i osób z autyzmem, które powstały w oparciu o doświadczenia zebrane podczas wizyt tych osób w bibliotekach. Obejmowały one: naklejki do oznaczenia przestrzeni biblioteki przyjaznej osobom z autyzmem (uczestnicy otrzymali je w tezkach w 2 postaciach: do przyklejenia oraz do postawienia); wzór karty czytelnika; pomoce dla osób autystycznych wyżej i niżej

funkcjonujących (tablice z piktogramami, książeczki z rozmówkami ułatwiającymi kontakt z bibliotekarzem, wypożyczenie i zwrot książki itp.); przykładową mapę biblioteki ułatwiającej osobom autystycznym poruszanie się w przestrzeni biblioteki. Uczestnicy pozytywnie zaopiniowali projekty, przekazując równocześnie szereg swoich uwag i cennych spostrzeżeń, dot. m.in. zasad obowiązujących w różnych rodzajach bibliotek, które zostały wykorzystane przy opracowywaniu wersji finalnych pomocy.

Na zakończenie szkolenia poproszono uczestników o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej, która znajdowała się w materiałach warsztatowych. Ankiety wypełniły 43 osoby.

II. Ankieta ewaluacyjna

Kwestionariusz ankiety obejmował 12 pytań otwartych i zamkniętych oraz pole na uwagi dodatkowe. Pytania dotyczyły:

- źródeł informacji o szkoleniu,
- doświadczeń bibliotekarzy w obsłudze czytelnika z autyzmem,
- poziomu wiedzy uczestników nt. autyzmu przed przystąpieniem do szkolenia,
- dostosowania tematyki warsztatów do oczekiwań uczestników,
- przystępności prezentowanych treści szkolenia,
- uwag nt. wykorzystania zaprezentowanych projektów pomocy i ich wykorzystania w bibliotece,
- innych pomysłów na pomoc, która ułatwiłaby osobie z autyzmem korzystanie z oferty bibliotecznej, a pracownikowi biblioteki jego obsługę,
- zagadnień, które należałoby rozszerzyć w przygotowywanej publikacji poradnikowej,

- oceny zdobytej podczas warsztatów wiedzy do otwarcia się bibliotekarzy na potrzeby czytelnika autystycznego,
- propozycji tematyki innych szkoleń dla bibliotekarzy nt. osób niepełnosprawnych, w tym osób z autyzmem.

Na końcu zamieszczono uwagi dodatkowe. Ankieta miała charakter anonimowy. Wzór ankiety zawarto w załączniku 2.

III. Wyniki badań ankietowych

Większość respondentów (65%) dowiedziała się o warsztatach za pośrednictwem informacji ze struktur terenowych SBP (od wolontariuszy), bądź też z maili rozsyłanych przez Biuro ZG SBP. Drugim podstawowym źródłem informacyjnym była Fundacja SYNAPSIS (tą drogą uzyskało informacje ok. 19% ankietowanych); 14% wymieniło stronę projektu na portalu www.sbp.pl, pozostali (2%) uzyskali informacje ze strony programu „Obywatele dla demokracji”, bądź kanałami nieformalnymi (od przełożonego, koleżanek itp.).

Ponad 67% uczestników szkoleń przyznało, że nie posiada wiedzy na temat autyzmu i komunikacji z czytelnikiem autystycznym, ok. 30% oceniło swoją wiedzę w tym zakresie, jako średnią, bądź podstawową, bardzo dobrą znajomość podało jedynie 2 bibliotekarzy, prawdopodobnie ci, którzy przyznali w trakcie warsztatów, że mają w rodzinie osoby autystyczne.

Ok. 63% respondentów nie miało dotychczas żadnego doświadczenia w obsłudze czytelnika z autyzmem. Spośród osób, które je miało osiem brało udział w spotkaniach z podopiecznymi Fundacji SYNAPSIS, bądź prowadziły lekcje biblioteczne dla nich lub oprowadzały po bibliotece i sprawowały opiekę merytoryczną; trzy osoby przyznały, że współpracują ze szkołami specjalnymi i integracyjnymi, gdzie są uczniowie z autyzmem,

dwie osoby miały do czynienia z obsługą biblioteczną autystyka, a jedna osoba uczestniczyła wcześniej w warsztatach terapeutycznych z udziałem tej grupy niepełnosprawnych.

Zdecydowana większość udzielających odpowiedzi (93%) pozytywnie oceniła zakres tematyczny warsztatów, z czego 67% uznało, że spełnił on ich oczekiwania. W skali 1-5 (1 – ocena bardzo zła, 5 – bardzo dobra) trzy osoby oszacowały spełnienie swoich oczekiwań na dostatecznie przyznając ocenę 3. Wszyscy respondenci natomiast uznali za przystępny sposób prezentacji treści szkoleniowych przez prowadzących.

Respondenci wskazali na obszary tematyczne, które powinny być rozszerzone w dalszych działaniach, szczególnie w przygotowywanej publikacji poradnikowej, wymieniając wśród nich m.in.:

- listę publikacji fachowych, które można polecić osobom z autyzmem i ich opiekunom,
- więcej informacji o skali autyzmu, szczególnie wśród dzieci i młodzieży,
- przykładowe scenariusze zajęć dla czytelników dotkniętych autyzmem, które ułatwią im postrzeganie biblioteki, jako miejsca przyjaznego dla wszystkich, z uwzględnieniem specyfiki biblioteki (naukowa, publiczna, szkolna, akademicka) oraz różnych grup czytelników niepełnosprawnych (w tym dzieci dotkniętych autyzmem),
- konkretne interakcje i przykłady zachowań osób autystycznych w różnych sytuacjach społecznych, szczególnie w bibliotece,
- sposoby umożliwiające bibliotekarzom identyfikację czytelników dotkniętych autyzmem lub z zespołem Aspergera,
- metody radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych w kontaktach z czytelnikiem autystycznym (jak reagować na agresję, czy upór), komunikacja niewerbalna itp.,
- informacje o dostępie do filmów szkoleniowych prezentujących, jak poruszać się po bibliotece,

- przykłady aranżacji przestrzeni bibliotek różnych rodzajów na potrzeby osób z autyzmem (respondenci zwracali uwagę na uwzględnienie różnic w poruszaniu się oraz dostępie do zbiorów),
- informacje o warsztatach nt. autyzmu,
- grywalizacja (szersze omówienie istoty, przykłady).

Odnosząc się do przedstawionych na warsztatach projektów zestawu materiałów pomocnych autystom w poruszaniu się po bibliotece i sformułowaniu swoich potrzeb czytelnicy bibliotekarze wysoko ocenili przydatność wszystkich propozycji. Jednak na pytanie, które z nich wprowadziliby niezwłocznie w swojej bibliotece zdecydowana większość (ponad 76%) opowiedziała się za Przybornikiem Bibliotecznym zawierającym m.in. rozmówki umożliwiające autystom nawiązanie kontaktu z bibliotekarzem, wypożyczenie, ew. przedłużenie wypożyczenia i zwrot książki, korzystanie z książki/komputera na miejscu w bibliotece, założenie karty bibliotecznej, jak również pytania pomocne w poruszaniu się po bibliotece (np. gdzie jest toaleta?, gdzie mogę znaleźć...? oraz formy grzecznościowe. Niewiele mniej (67%) wskazało na mapę biblioteki z zaznaczonymi miejscami najbardziej charakterystycznymi dla odwiedzających (łada, regały, stanowiska komputerowe, droga ewakuacyjna itp.). Mapa taka pomaga osobie z autyzmem dobrze poczuć się (bezpiecznie) w otaczającej przestrzeni. Stosunkowo niedużo (16% odpowiedzi) było zwolenników grywalizacji - nowoczesnej metody aktywizacji, wykorzystującej techniki stosowane w grach komputerowych. Tłumaczyć to można małą jeszcze wiedzą bibliotekarzy na ten temat, aczkolwiek bibliotekarze są zainteresowani zgłębianiem zasad grywalizacji. Wśród innych istotnych dla nich pomocy wymieniali filmy instruktażowe oraz zaplanowane wizyty osób autystycznych w bibliotece, podobne do tych, które zostały zrealizowane w ramach projektu.

W pytaniu otwartym dot. refleksji nt. przedstawionych pomocy, wprowadzenia uzupełnień, poprawek, respondenci zwrócili uwagę na:

- dostosowanie rozmówek bibliotecznych do różnych rodzajów bibliotek,
- więcej wskazówek dla bibliotekarzy, typu jak postępować z osobami autystycznymi, w jaki sposób pomóc im w samodzielnym dotarciu do książki w wolnym dostępie,
- poszerzenie zawartości pomocy o inne elementy ułatwiające komunikację z autystami, szczególnie niżej funkcjonującymi,
- zapewnienie dostępu bibliotekarzy do publikacji objaśniającej „w pigułce”, czym jest autyzm i jak komunikować się z osobami nim dotkniętymi, jakich błędów unikać itp.,
- celowość przygotowania publikacji dla rodziców dzieci autystycznych (we współpracy z bibliotekarzami i specjalistami z Fundacji SYNAPSIS), która objaśniałaby korzyści z korzystania z biblioteki i przekonała ich do jej odwiedzenia wraz z podopiecznymi,
- poszerzenie elementów wizualnych do oznakowania biblioteki, jako miejsca przyjaznego autystom, gdzie mogą rozwijać swoje umiejętności, angażować się w ofertę kulturalno-oświatową (plansze, rysunki),
- przeprowadzenie ćwiczeń kontrolnych w wybranych bibliotekach, z udziałem osób autystycznych, przy użyciu opracowanych pomocy, zebranie doświadczeń w oddzielnej publikacji dostępnej na stronie projektu,
- zasadność opracowania programu specjalistycznego szkolenia dla bibliotekarzy z wykorzystania zestawu pomocy w pracy z trudnym czytelnikiem

Respondenci formułowali również uwagi dot. ich działań bibliotecznych, które pomogłyby osobom autystycznym zorientować się w ofercie biblioteki i jej filii (np. umieszczenie w holu biblioteki telewizora pokazującego pracę wszystkich agend), upowszechnianie informacji o zbiorach bibliotecznych dot. autyzmu, przygotowanie oferty kulturalnej dla osób z autyzmem, mającej charakter integracyjny.

Zapytani o inne pomysły na pomoc, która ułatwiłaby osobie z autyzmem korzystanie z oferty bibliotecznej, a pracownikowi biblioteki jego obsługę, ankietowani wymieniali: opracowanie i udostępnienie na stronie projektu multimedialnego przewodnika po bibliotekach; filmy instruktażowe dostosowane do rodzaju biblioteki; przyjęcie do pracy w

bibliotece wolontariuszy – podopiecznych Fundacji SYNAPSIS; nawiązanie ściślejszej współpracy bibliotek z Fundacją oraz z innymi organizacjami, np. z Centrum Wspierania Rodziny w celu dotarcia do osób z autyzmem, przygotowanie pakietu „powitalnego” (zestawu książek) dla nowych czytelników ze środowiska autystów; przeprowadzenie krótkiego, sprofilowanego szkolenia dla tych czytelników (obrazujących np. jak wypożyczyć książkę w danej bibliotece); wystawienie książeczek z piktogramami w widocznym miejscu w bibliotece (np. przy ladzie punktu informacyjnego), zbudowanie regału z książkami popularnonaukowymi, obrazkowymi, które można zdjąć z półki (również w bibliotekach bez wolnego dostępu). Ciekawym pomysłem jest także wgranie Przybornika Bibliotecznego oraz podstawowych zasad obowiązujących w bibliotece do tabletu, który mógłby być udostępniany osobom autystycznym. Uczynieniu z biblioteki miejsca przyjaznego autystom i ich rodzinom służyłyby także galerie, wystawy ich prac oraz innych osób niepełnosprawnych.

Reasumując udział w warsztatach zdecydowana większość ankietowanych (37 osób) uznała, że zdobyta nowa wiedza ułatwi im otwarcie się na osoby z autyzmem; tylko jeden respondent był innego zdania, a pięciu innych jeszcze nie wiedziało, czy tak się stanie.

Na pytanie o tematykę szczegółową innych warsztatów dot. osób niepełnosprawnych, w tym autystycznych, organizowanych dla bibliotekarzy ankietowani podawali najczęściej:

- obsługę czytelników z zaburzeniami wzroku i słuchu,
- biblioterapię, uwzględniającą dobór literatury dla czytelnika niepełnosprawnego,
- komunikację niewerbalną w obsłudze różnych grup czytelników, w tym z zaburzeniami ze spectrum autyzmu,
- scenariusze zajęć bibliotecznych i innych (np. plastycznych, literackich) dla dzieci z autyzmem oraz z innymi niepełno sprawnościami (Zespół Downa, schizofrenia),
- zagospodarowywanie przestrzeni bibliotecznej z uwzględnieniem potrzeb osób z autyzmem,
- przystosowanie katalogów bibliotecznych dla osób z autyzmem.

W uwagach dodatkowych respondenci dziękowali za możliwość uczestnictwa w szkoleniu, podkreślali jego wagę w doskonaleniu kompetencji bibliotekarzy, podziwiali pasję i zaangażowanie trenerów, gratulowali organizatorom pomysłu na realizację projektu oraz wyrażali nadzieję na jego kontynuację.